

Nr 237.

Ankom till riksdagens kansli den 19 juni 1945 kl. 2 em.

Utlåtande i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående statliga åtgärder för tryggande av vedförsörjningen m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

(2:a avd.)

I propositionen nr 1 har Kungl. Maj:t under elfte huvudtiteln (punkt 26 av vid propositionen fogat utdrag av statsrådsprotokollet över folkhushållningsärenden för den 4 januari 1945) föreslagit riksdagen att, i avbidan på särskild proposition i ämnet, för budgetåret 1945/46 till Omkostnader i samband med inköp och inlösen av ved, m. m. beräkna ett förslagsanslag av 3 000 000 kronor.

I propositionen nr 294 har Kungl. Maj:t sedermera, under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över folkhushållningsärenden för den 27 april 1945, föreslagit riksdagen att

dels godkänna att Kungl. Maj:t vidtager erforderliga åtgärder för tryggande av bränsleförsörjningen i huvudsaklig överensstämmelse med av föredragande statsrådet angivna riktlinjer,

dels ock för budgetåret 1945/46 anvisa

a) till Omkostnader i samband med inköp och inlösen av ved, m. m. under elfte huvudtiteln ett förslagsanslag av 6 000 000 kronor,

b) till Reglering av vedproduktionen å kapitalbudgeten under fonden för förslag till statsverket ett investeringsanslag av 70 000 000 kronor.

I samband härmed har utskottet till behandling förehaft

dels en inom andra kammaren av herr *O. F. Persson* i Landafors väckt motion (II: 601), vari hemställts, att riksdagen måtte uttala sig för att Kungl. Maj:t, för tryggande av bränsleförsörjningen, vidtager i motionen angivna åtgärder;

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *G. Lodenius m. fl.* (I: 167) och den andra inom andra kammaren av herr *O. Werner m. fl.* (II: 151), i vilka hemställts,

1:o) att riksdagen måtte besluta att, därest avverkningstvång ålägges skogsägarna, dessa icke må i annat fall än då nödigt bränsle icke på annat sätt kan anskaffas, åläggas sådan avverkningsplikt som kan äventyra deras produktiva skogskapital eller stå i strid mot god skogsvård;

2:o) att vid utstämpling av brännved av kvalitativt bättre virke skogsägaren må garanteras det pris för virket, vilket han vid normalt sortimentsuttag skulle efter i orten gängse pris kunna utvinna;

3:o) att i händelse av tvångsavverkning i strid mot god skogshushållning eller skogsvård skogsägaren måtte hållas helt och i alla avseenden skadeslös;

4:o) att normalpriserna på brännved måtte höjas motsvarande dels den höjning som vedavverkningskostnaderna undergått sedan år 1942, lågt räknat med 1 krona per kbm, dels ock, vid glesa och avlägsna avverkningar, därutöver med ett sådant svårighetstillägg att skogsägaren alltid bibehålles vid ett skäligt rotvärde för den avverkade skogen;

dels ock två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr G. E. Andersson *m. fl.* (I: 259) och den andra inom andra kammaren av herr P. J. Edberg (II: 425), i vilka hemställts, att riksdagen måtte anvisa 45 000 kronor att ställas till Kungl. Maj:ts förfogande till utredning rörande småvirkesavsättningen i framtiden, särskilt med hänsyn tagen till våra inhemska vedbränselns konkurrenskraft vid fri import av fossila bränslen.

Beträffande innehållet i nämnda motioner hänvisas, i den mån detsamma ej framgår av redogörelsen här nedan, till motionerna II: 601, II: 151 och I: 259.

Åtgärder för tryggande av vedförsörjningen m. m.

Föredragande statsrådet har inledningsvis lämnat en redogörelse för utvecklingen under den gångna delen av avverkningsåret den 1 juli 1944—den 30 juni 1945 och för de åtgärder, som vidtagits för att få till stånd de erforderliga vedavverkningarna, och anför därvid följande.

Såsom framgår av propositionen nr 255 till föregående års riksdag hade statens bränslekommission för avverkningsåret 1 juli 1944—30 juni 1945 beräknat avverkningsbehovet av ved till hushålls- och industribränsle samt ved för framställning av bilkol och bilved till 30 miljoner kubikmeter.¹ Min företrädare i ämbetet framhöll då, att det med hänsyn till önskvärdheten av att åstadkomma en tillfredsställande bränslereserv vore möjligt, att avverkningarna av ved för bränsleändamål icke kunde begränsas till nyssnämnda kvantitet. Vad beträffade massaved för industriens råvarubehov, stubbved för tjärframställning och ved för framställning av träkol för industriens behov ansågos några särskilda åtgärder i dåvarande läge icke behöva vidtagas för att säkerställa behovet av dessa sortiment. Kommissionen skulle emellertid följa utvecklingen även på dessa områden och vara beredd vidtaga de åtgärder som kunde erfordras. Det borde ankomma på Kungl. Maj:t att taga ståndpunkt till frågan om storleken av de erforderliga avverkningarna i samband med det slutliga fastställandet av avverkningsprogrammet, vilket borde ske i omgångar om högst ett halvår åt gången. Därvid skulle även slutlig ståndpunkt tagas till frågan, huruvida de erforderliga vedkvan-

¹ Med kubikmeter avses här och i det följande kubikmeter travat mått (m³t).

titeterna skulle anskaffas med stöd av bestämmelserna i lagen om avverkningskyldighet eller på frivillighetens väg genom att ved i mån av behov uppköptes av de auktoriserade uppköparna. Kommissionen hade i första hand föreslagit sistnämnda väg. Det förutsattes dock, att erforderliga förberedelseåtgärder för en tillämpning av lagen om avverkningskyldighet likväl skulle utföras, så att avverkningsbesked med kort varsel skulle kunna utsändas till skogsägarna, därest det visade sig, att den s. k. uppköpslinjen icke vore framkomlig. Mot de sålunda angivna riktlinjerna för vedanskaffningen hade riksdagen intet att erinra (skr. nr 381).

I skrivelse den 14 juni 1944 anförde bränslekommissionen, att kommissionen numera räknade med ett avverkningsbehov för brännved och ved för gengasbränsle av 31 à 32 miljoner kubikmeter. Med hänsyn till att kristidsstyrelserna redan utfört vissa förarbeten med fördelningen av förut beräknade 30 miljoner kubikmeter och då det icke syntes möjligt att med beaktande av skogshushållningens krav avverka större kvantitet kastved, föreslog kommissionen emellertid att man tills vidare skulle inrikta sig på en avverkning av 30 miljoner kubikmeter, huvudsakligen kastved. I den mån denna kvantitet icke visade sig till fyllest borde man enligt kommissionens mening taga massaved i anspråk. Av dessa 30 miljoner kubikmeter beräknades 12,1 miljoner kubikmeter bliva avverkade på grund av överenskommelser med domänstyrelsen och vissa större skogsägare. Den direkta handeln på landsbygden mellan producent och konsument beräknades till 4,4 miljoner kubikmeter; återstoden, 13,5 miljoner kubikmeter, borde säkerställas genom att de auktoriserade brännvedsuppköparna med skogsägarna träffade avtal om uppköp av tillhoppa denna kvantitet. Kommissionen föreslog, att man såsom en första etapp borde försöka att före den 1 november 1944 få till stånd överenskommelser och uppköpskontrakt om en avverkning av omkring 21 miljoner kubikmeter, huvudsakligen kastved. Kungl. Maj:t godkände förevarande förslag att anskaffa ved på frivillighetens väg och uppdrog åt kommissionen att i god tid och senast den 15 oktober 1944 inkomma med utlåtande, i vad mån det för tryggnad av bränsleförsörjningen vore erforderligt att vidtaga åtgärder för ytterligare vedavverkning.

I skrivelse den 17 oktober 1944 anmälde bränslekommissionen, att kommissionen beräknade, att avtal om avverkning av allenast omkring 15,5 miljoner kubikmeter skulle kunna träffas intill den 1 november samma år. Kommissionen ansåg sig emellertid ännu icke ha erhållit några säkra hållpunkter för bedömande av huruvida avverkningsprogrammet skulle kunna genomföras med oförändrade metoder för vedanskaffningen. Kommissionen föreslog därför, att vedanskaffningen tills vidare skulle ske efter oförändrade riktlinjer till den 1 januari 1945 och avse en till 24 miljoner kubikmeter förhöjd kvantitet samt att kommissionen före den 15 januari skulle inkomma med förnyat utlåtande. Genom beslut den 27 oktober 1944 lämnade Kungl. Maj:t bränslekommissionen det begärda bemyndigandet att före den 1 januari 1945 träffa avtal beträffande 24 miljoner kubikmeter, men anbefallde kommissionen att snarast möjligt och senast den 15 november 1944 inkomma med en plan för bränsleförsörjningen under tiden till och med den 30 juni 1946 ävensom förslag till åtgärder för anskaffande av de vedkvantiteter som erfordrades under sagda tid.

Med skrivelse den 14 november 1944 framlade bränslekommissionen en plan för bränsleförsörjningen under tiden 1 januari—30 juni 1945 ävensom en preliminär plan för bränsleförsörjningen under tiden 1 juli 1945—30 juni

1946, avsedda att tillämpas under förutsättning av fortsatt avbrott i importen av fossila bränslen. Enligt dessa planer beräknades behovet under bränsleåret 1944/45 av ved för bränsleändamål och för kolning av såväl bilkol som industrikol till sammanlagt ca 44 miljoner kubikmeter. För att täcka detta behov räknade kommissionen med att ca 5,5 miljoner kubikmeter massaved skulle behöva tagas i anspråk. För bränsleåret 1945/46 upptog planen ett motsvarande vedbehov av ca 49,3 miljoner kubikmeter, varvid ändock den sammanlagda bränsleförbrukningen måst nedskäras med ca 3 procent. Av sistnämnda kvantitet beräknades ca 34 miljoner kubikmeter brännved och kolved kunna erhållas från 1944/45 års avverkning, ca 6 miljoner kubikmeter genom en forcerad avverkning av sådan ved under tredje kvartalet 1945 samt ca 2 miljoner kubikmeter genom utfallet av ribbved och s. k. bakar under 1945/46; återstoden måste tagas från massavedslagren. Som kommissionen tidigare räknat med en avverkning utanför programmet av ca 4 miljoner kubikmeter kolved för industriens träkolsbehov och 2 miljoner kubikmeter brännved av 1944/45 års avverkning antogs komma att användas redan under samma år, skulle alltså avverkningen av brännved behöva uppgå till 32 miljoner kubikmeter, vilket översteg det uppgjorda avverkningsprogrammet med 2 miljoner kubikmeter. Kommissionen ansåg det emellertid lämpligt att fortfarande inrikta sitt arbete på 30-miljonersprogrammet. Redan detta vore svårt att genomföra under nuvarande transportförhållanden och med bibehållande av kraven på god skogshushållning. Skulle transportläget, framför allt på grund av knappheten på gummiringar, fortfarande försämrats eller skulle vedbehovet öka, torde det bli nödvändigt att vidtaga djupt ingripande åtgärder och att införa helt andra metoder än hittills, vilket sannolikt skulle medföra ur såväl skogs- som arbetsmarknads- och transportsynpunkt mindre önskvärda följder. Dylika åtgärder borde tillgripas först då de tedde sig oundgängligen nödvändiga. Ett slutligt ståndpunktstagande borde därför uppskjutas till en senare tidpunkt efter årsskiftet 1944/45. Kommissionen hyste alltjämt den förhoppningen att de programenliga vedkvantiteterna skulle kunna erhållas genom avverkning på frivillighetens väg.

Sedan frågan, huruvida avverkningsålägganden borde utfärdas jämlikt lagen om avverkningssskyldighet, varit föremål för diskussion mellan folkhushållningsdepartementet och kommissionen, inkom bränslekommissionen den 28 november 1944 med en promemoria, vari kommissionen hemställde om bemyndigande att i viss utsträckning utfärda avverkningsålägganden för kastved.

Den 8 december 1944 beslöt Kungl. Maj:t att den s. k. uppköpslinjen skulle tillämpas tills vidare även i fortsättningen samt anbefallde kommissionen att söka före den 1 april 1945 träffa avtal om avverkning av tillhoppa 26 miljoner kubikmeter brännved. Tillika anbefalldes kommissionen att före den 1 februari 1945 återkomma med förnyat yttrande över läget.

I skrivelse den 5 januari 1945 föreslog bränslekommissionen, att vissa premier skulle utbetalas till de auktoriserade brännvedsuppköparna i syfte att stimulera dessa till en intensifierad vedanskaffning. Sedermera anmälde kommissionen i skrivelse den 19 i samma månad, att avtal intill utgången av år 1944 kommit till stånd för ca 16,8 miljoner kubikmeter samt att avverkningarna av brännved, kolved och massaved under tiden 1 juli—31 december 1944 uppgått till allenaast ca 8,4 miljoner kubikmeter mot ca 17,3 miljoner kubikmeter under motsvarande tid föregående avverkningsår.

Med hänsyn härtill föreslog kommissionen att ålägganden om avverknings-skyldighet skulle utfärdas för såväl kastved som massaved, varjämte kommissionen föreslog vissa andra åtgärder för stimulerande av avverkningarna. I fråga om vedpriserna anförde kommissionen, att en allmän höjning av normalpriserna på kastved förtjänade att övervägas, därest prispolitiska skäl icke lade absoluta hinder i vägen, men något förslag om sådan prishöjning framlades icke. Genom beslut den 26 januari 1945 avslog Kungl. Maj:t framställningen om premier till uppköparna samt bemyndigade bränslekommissionen att åt kristidsstyrelserna meddela anvisningar om åläggande av avverknings-skyldighet för tiden intill den 1 juli 1945 för kastved och massaved. Tillika meddelade Kungl. Maj:t bestämmelser rörande den utsträckning i vilken sålunda avverkad ved skulle komma i åtnjutande av statsgaranti på sätt i kungörelsen den 30 juni 1943 (nr 502) med vissa bestämmelser till främjande av vedproduktionen omförmäles.

Med stöd av nyssnämnda bemyndigande har avverknings-skyldighet för kastved och massaved ålagts inom samtliga län med undantag av Norrbottens, Västerbottens och Jämtlands län. Jämlikt beslut av Kungl. Maj:t den 20 april 1945 har anstånd med avverknings-skyldighetens fullgörande medgivits till den 1 oktober 1945.

Genom beslut den 2 februari 1945, som i vissa delar ändrats den 23 mars 1945, har Kungl. Maj:t medgivit utbetalande av vissa premier i syfte att ytterligare stimulera intresset för ökade vedavverkningar och för att påskynda framkörningarna av veden. Sålunda gäller, att premier må utgå med en krona för kubikmeter för kastved och 75 öre för kubikmeter för långved (med undantag av långved för tillverkning av industriträkol), som för avsalu avverkats under tiden 1 juli 1944—30 september 1945 och som före den 1 mars 1946 framkörts till normal leveransplats eller levererats till förbrukare. Såsom villkor gäller bland annat, att veden skall vara i vederbörlig ordning deklarerad såsom avverkad till avsalu under nyssnämnda tid samt att, om avverknings-skyldighet för kastved ålagts jämlikt Kungl. Maj:ts förutnämnda bemyndigande den 26 januari 1945, avverknings-skyldigheten skall vara i vederbörlig ordning fullgjord. Premie må dock utgå till skogsägare, ändock att han icke kunnat fullgöra avverknings-skyldigheten, om han senast den 31 augusti 1945 anmäler detta hos vederbörande kristidsnämnd och samtidigt förklarar sig villig att före den 1 januari 1946 avverka återstående kvantitet.

Kungl. Maj:t har även genom beslut den 23 februari och den 23 mars 1945 bemyndigat bränslekommissionen att till skogsägare, som med nuvarande normalpriser på ved beräknades icke kunna erhålla en mot ett skäligt rotvärde svarande nettoersättning för den avverkade veden utbetala tillägg till normalpriserna. Tilläggen avse att möjliggöra för skogsägaren att erhålla en nettoersättning av 50 öre för pannved och prima aspved, en krona för sekunda björk- och prima barrved samt två kronor för prima björkved. Tillägg beviljas efter särskild prövning och utbetalas sedan den tilläggsberättigade veden framkörts och inmätts av köpare eller eljest levererats till förbrukare.

Såväl framkörningspremierna som pristilläggen skola tills vidare utgå från kommissionens vedclearingkassa.

Vidare har ett särskilt premieringssystem för skogsarbete införts genom beslut av Kungl. Maj:t den 23 mars 1945 i avsikt att förmå yrkesvana skogsarbetare och enskilda skogsägare att under de närmaste månaderna i ökad utsträckning ägna sig åt huggning och framkörning av ved. Premien utgår i förhållande till den arbetsinkomst som uppnåtts vid huggning och framkörning av

kastved, långved eller massaved under en tidsperiod, som för de norra delarna av landet numera bestämts till 23 april—30 juni 1945 och för landet i övrigt till 1 april—30 juni 1945. För huggning utgår premien med 40 procent å den arbetsinkomst under sagda tid som överstiger 150 kronor, dock att premie för jordbruksarbetare, anställd med fast lön, utgår med 20 procent av hela arbetsinkomsten. För framkörning av veden utgör premien 20 procent av hela arbetsinkomsten.

Förmånligare prisbestämmelser för vedtransporter med häst ha även meddelats, varjämte särskilda priser för grövre massaved införts. Dessutom ha vissa större bränsleförbrukare ävensom kristidsnämnder uppmanats att själva söka anskaffa ved utöver det uppgjorda avverkningsprogrammet.

I syfte att uppnå en ökad tillverkning av bränntorv har Kungl. Maj:t bemyndigat bränslekommissionen att, med anlitande av vedclearingkassan, till torvföretagare utbetala en premie av 5 kronor för ton för maskintorv, som utöver en för varje torvföretagare bestämd grundkvantitet under år 1945 tillverkas samt försäljes och levereras till torvhandlare eller förbrukare.

Vad massaveden beträffar utgick man, såsom förut omnämnts, vid avverkningsprogrammets uppgörande från att särskilda åtgärder icke vore erforderliga för att täcka behovet. Då importen av fossila bränslen upphörde under hösten samtidigt som vedavverkningarna icke motsvarade förväntningarna, blev det klart, att man måste räkna med att betydande mängder massaved kunde behöva tagas i anspråk för bränsleändamål. Vid meddelandet av inköpstillstånd för massaindustrien förbehöll sig därför kommissionen rätt att övertaga 25 procent av all inköpt och inmätt massaved. Inom det s. k. femte prisområdet (i huvudsak omfattande de 17 södra länen) träffades en överenskomst med vederbörande företag, enligt vilken dessa förbundo sig att i viss utsträckning avverka eller uppköpa massaved, under det att kommissionen åtog sig att övertaga hälften av den avverkade eller uppköpta massaveden eller i vart fall hela den kvantitet som översteg 2 miljoner kubikmeter. Tillika har kommissionen erhållit bemyndigande att i produktionsfrämjande syfte inköpa ytterligare vissa kvantiteter massaved.

Avverkningen av massaved under innevarande avverkningsår beräknades av bränslekommissionen komma att uppgå till ca 16 miljoner kubikmeter. De sammanlagda avverkningarna under avverkningsåret ha sålunda av kommissionen beräknats till 30 miljoner kubikmeter kastved och långved för bränsle- och gengasändamål, 4 miljoner kubikmeter kolved för tillverkning av industri-träkol och 16 miljoner kubikmeter massaved, eller tillhoppa 50 miljoner kubikmeter. Enligt preliminära uppgifter uppgingo avverkningarna den 1 april 1945 till sammanlagt ca 20,8 miljoner kubikmeter, varav ca 5,9 miljoner kubikmeter massaved. Som jämförelse kan nämnas, att motsvarande siffror den 1 april 1944 voro 33,8 miljoner resp. 9,6 miljoner. Intill den 1 april 1945 hade ca 70 % av den ved som den 1 juli 1944 kvarlåg i skogarna framkörts till bil- eller annan transportväg samt ca 58 procent av den ved som avverkats under tiden 1 juli 1944—31 mars 1945.

Föredragande statsrådet erinrar i detta sammanhang, att de för tillverkare och återförsäljare gällande normalpriserna på brännved i huvudsak varit oförändrade under bränsleåret. För massaved och props, där normalpriser förut gällt inom ett område som i huvudsak motsvarar de 17 södra länen, ha normal-

priser införts även för landet i övrigt. De nya normalpriserna överensstämman i stort sett med de priser, som jämlikt överenskommelser med uppköparna tidigare gällt inom dessa områden. Vidare ha för det s. k. prisområde 5 (omfattande i huvudsak de 17 södra länen) särskilda normalpriser införts för prima grov massaved, d. v. s. sulfitved över 8 tum och sulfatved över 6 tum i toppdiameter.

I skrivelse den 13 april 1945 har *bränslekommissionen* i fråga om möjligheterna att tillgodose bränslebehovet under bränsleåret 1945/46 anfört bland annat följande.

Det hittills föreliggande avverkningsresultatet innebär fortfarande en avsevärd eftersläpning i förhållande till det uppställda avverkningsprogrammet för innevarande avverkningsår, 50 milj. m³ t. (30 milj. m³ t. brännved, 4 milj. m³ t. ved för framställning av industriträkol samt 16 milj. m³ t. massaved). Redan nu torde därför kunna fastslås, att, därest icke mycket vittgående extra ordinära åtgärder vidtagas det uppställda avverkningsprogrammet icke kommer att kunna genomföras. Kommissionen beräknar dock att en del av eftersläpningen kan tagas igen, sedan vissa i det följande angivna, stimulerande åtgärder vidtagits, men huru stor del är givetvis svårt att nu beräkna. Kommissionen har dock sökt verkställa en prognos över det troliga avverkningsresultatet vid avverkningsårets slut, den 30 juni 1945, och enligt denna prognos skulle den sammanlagda avverkningen under innevarande avverkningsår komma att uppgå till ca 22 milj. m³ t. bränn- och kolved samt ca 11 milj. m³ t. massaved.

Genom forcerad höstavverkning 1945 och genom i anspråktagande av vissa kvantiteter massaved för bränsleändamål beräknas de sammanlagt tillgängliga vedkvantiteterna för nästa bränsleårs behov uppgå till ca 35 milj. m³ t. enligt nedan.

1. Avverkning av kastved och långved under avverkningsåret 1944/45	22 milj. m ³ t.
2. Utfall av ribb- och bakved 1945/46	2 » »
3. Forcerad höstavverkning 1945	6 » »
4. Massaved och/eller genom andra åtgärder anskaffad ved..	7 » »
5. Avgår under 1944/45 förbrukad del av höstavverkningen 1944	— 2 » »
Summa	35 milj. m³ t.

I skrivelse den 14 november 1944 framhöll kommissionen bland annat, att, därest ingen kolimport återupptagits under våren 1945 och situationen fortfarande vore sådan, att någon import icke heller kunde förväntas inom tiden närmast därefter, en övergång till en s. k. nödplan torde bli nödvändig. Enligt sistnämnda plan skulle vedbehovet för bränsleåret 1945/46 komma att uppgå till ca 49 milj. exklusive behovet för varmvatten. Därest icke större vedkvantiteter än ovan angivna kunna anskaffas, måste — då kommissionen ännu icke vågar räkna med någon nämnvärd import av fossila bränslen under nästkommande bränsleår — följden bli att icke alla i nödplanen upptagna behov kunna täckas. Det blir därför under dessa förutsättningar nödvändigt att mycket kraftigt inskränka alla reglerbara bränslebehov. Genom borttagan-

det av varmvattnet och en behovsinskränkning i övrigt till i medeltal 75 procent och ökad brytning av svenska kol beräknas vedbehovet kunna nedbringas med 14 milj. m³ t. till den enligt ovan beräknade disponibla vedkvantiteten, 35 milj. m³ t. Om man räknar med att den milda vintern i år möjliggjort en besparing av bränsle för hushållsförbrukarna av 10 procent, skulle en nedskärning av tilldelningen till 75 procent innebära, att rumstemperaturen måste nedsättas med två à tre grader och sålunda medföra avsevärda olägenheter beträffande bostadsuppvärmningen. En motsvarande nedskärning av industriens bränsletilldelning måste — även om nedskärningen differentieras med hänsyn till vederbörande industris betydelse — komma att medföra en produktionsminskning, som blir mycket allvarlig för landets försörjning och för dess exportmöjligheter. Sjöfartens och de icke elektrifierade järnvägarnas transportkapacitet kommer även att gå ned i proportion till den minskade bränsletilldelningen och medföra rubbningar i transporterna. Kalkylen bygger dock på mycket osäkra förutsättningar, bland annat beträffande möjligheten att effektivt genomföra en behovsinskränkning för vissa förbrukarekategorier samt frigöra motsvarande vedkvantiteter för den allmänna försörjningen.

Då det angivna vedbehovet, 35 milj. m³ t., således är att betrakta som ett absolut minimibehov, som icke får underskridas, måste, för att icke hela vår försörjning skall äventyras, under alla omständigheter minst de kvantiteter avverkas, som ovan angivits för täckandet av detta behov. Fördenskull har vidtagits en serie stimulerande åtgärder. Resultatet av dessa torde dock enligt kommissionens mening sannolikt bli att avverkningarna av kastved och långved per den 1 oktober 1945 icke komma att uppgå till större kvantitet än vad som beräknats i den tidigare angivna prognosen eller sammanlagt 28 milj. m³ t. bränn- och kolved.

Kommissionen har övervägt, huruvida extra ordinära åtgärder böra företagas nu eller senare för att söka höja den beräknade avverkningskvantiteten till en sådan storlek, att de i nödplanen upptagna behoven, exklusive varmvattnet, kunna täckas antingen helt eller i vart fall till högre procentsats än man nu kan räkna med. Sådana åtgärder kunna icke genomföras utan omfattande tvångs-ingripanden och betydande kostnad. Det måste även beaktas, att viss risk kan föreligga att sådan med ingripande tvångsåtgärder och till hög kostnad framskaffad ved till viss del framdeles kan visa sig icke bli behövlig för försörjningen på grund av möjligheterna att åter få in kol. Ett på extra ordinära åtgärder grundat avverkningsprogram synes enligt kommissionens mening icke böra inriktas på hela den vedkvantitet, som nu förutses komma att fattas för en försörjning enligt nödplanen, utan endast på viss del av den felande kvantiteten. Kommissionen är icke beredd att nu framlägga och taga ställning till frågan. Ett dylikt program är emellertid under utarbetande inom kommissionen och en promemoria kommer att inom den närmaste tiden överlämnas till folkhushållningsdepartementet. Efter ytterligare utredning och genomarbetning kommer det extra ordinära avverkningsprogrammet att snarast möjligt för prövning framläggas för Kungl. Maj:t.

I fråga om den erforderliga vedavverkningen 1945/46 har kommissionen anfört följande.

Som framgår av det föregående föreligga svårigheter att slutgiltigt fastställa vedbehovet för nästkommande bränsleår. Det är då givetvis ännu svårare att nu beräkna storleken av de erforderliga vedavverkningarna under avverkningsåret 1945/46, d. v. s. huvudsakligen vedbehovet under bränsleåret 1946/47,

speciellt som en avveckling av krisåtgärderna kan bli aktuell under denna tid. Även om det nu kan förutses, att kolimporten åter kan upptagas under bränsleåret 1945/46 är dock storleken av denna import alltfjämt mycket oviss. Detta förhållande i förening med de obetydliga lager av fossila bränslen, som den 1 juli 1946 kunna beräknas finnas i landet, har föranlett kommissionen att tills vidare räkna med ett lika stort avverkningsprogram för avverkningsåret 1945/46 som för innevarande avverkningsår eller 34 milj. m³ t. bränn- och kolved samt 16 milj. m³ t. massaved.

Med hänsyn till det otillfredsställande resultat, som erhöles under den tid frivilliglinjen tillämpades, anser kommissionen att avverkningsålägganden böra utfärdas även för avverkningsåret 1945/46 och då jämväl för de tre nordligaste länen, d. v. s. för landet i sin helhet.

Anslagsbehovet för nästa budgetår har kommissionen beräknat till 70 000 000 kronor under rubriken »Reglering av vedproduktionen» och till 5 000 000 kronor under rubriken »Omkostnader i samband med inköp och inlösen av ved m. m.». Härjämte har kommissionen hemställt om bemyndigande att från vedclearingkassan förskottera 1 000 000 kronor till särskilda skogsodlingsbidrag vid vissa kalavverkningar av otillfredsställande skogsbestånd.

Föredragande statsrådet har för egen del anfört följande.

Av den lämnade redogörelsen framgår, att avverkningarna hittills under innevarande avverkningsår icke motsvarat de tidigare uppgjorda planerna. Hårtill kommer, att framkörningarna av den avverkade veden på grund av väderleksförhållandena gått sämre än väntat. Även om åtgärder vidtagits i syfte att stimulera avverkningarna och framkörningarna, torde det likväl icke vara att förvänta, att eftersläpningen skall kunna tagas igen under den tid som återstår av avverkningsåret. Detta medför allvarliga bekymmer för bränsleförsörjningen under bränsleåret 1 juli 1945—30 juni 1946. Enligt en tidigare uppgjord, preliminär försörjningsplan skulle under förutsättning av fortsatt importstopp för fossila bränslen sammanlagt omkring 49 miljoner kubikmeter bränn- och kolved erfordras för att kunna tillgodose bränslebehovet under sagda bränsleår, och då hade ändock förutsatts att den sammanlagda bränsleförbrukningen skulle behöva inskränkas med omkring 3 procent. Av denna kvantitet anser kommissionen att med nuvarande åtgärder allenast 35 miljoner kubikmeter skola kunna framskaffas. Häri har då inräknats dels den brännved som avverkas under kommande höst och som beräknas bli tillräckligt torr för att kunna användas under bränsleåret och dels högst 7 miljoner kubikmeter massaved. Eftersom de lager av fossila bränslen, som beräknas återstå vid detta bränsleårs slut, icke medgiva någon ökning i den tidigare planerade tilldelningen av dylika bränslen, skulle den sammanlagda bränsleförbrukningen behöva nedskäras med 25 procent i stället för tidigare beräknade 3 procent. En så vittgående inskränkning i bränsletilldelningen skulle medföra allvarliga olägenheter för hela vårt näringsliv och måste därför så långt möjligt undvikas. En tänkbar utväg skulle vara, att för bränsleändamål taga i anspråk än större mängder massaved än de 7 miljoner kubikmeter som kommissionen ansett vara möjligt att uttaga. Därvid måste dock hänsyn tagas till massaindustriens behov av råvara, vilket behov blir beroende av de möjligheter till export som yppa sig i fortsättningen. Lagren av massaved, som den 1 juli 1944 uppgingo till om-

kring 26,6 miljoner kubikmeter, beräknas komma att, frånsett den massaved som avverkas under innevarande avverkningsår, den 1 juli 1945 utgöra omkring 12 miljoner kubikmeter. Om massavedavverkningarna under innevarande avverkningsår, såsom bränslekommissionen beräknar, komma att giva 11 miljoner kubikmeter, skulle alltså den 1 juli 1945 sammanlagt 23 miljoner kubikmeter stå till förfogande. Härtill kommer den massaved som under hösten 1945 avverkas och framköres till bilväg och som alltså skulle kunna tagas i anspråk under nästa bränsleår. Som jämförelse kan nämnas, att massa-industriens råvaruförbrukning år 1937 var omkring 21 miljoner kubikmeter. Bränslekommissionen har i sin skrivelse den 13 april 1945 meddelat, att kommissionen är i färd med att undersöka möjligheterna av extra ordinära åtgärder, avseende att åstadkomma ytterligare vedavverknings utövers dem som beräknas komma till stånd genom de redan beslutade åtgärderna. Även sådana åtgärder måste allvarligt övervägas i nuvarande läge.

Vid de nu angivna beräkningarna av vedbehovet under nästa bränsleår har man utgått från den förutsättningen att importstoppet för fossila bränslen kommer att kvarstå under hela tiden fram till den 1 juli 1946. Med den utveckling som krigsförloppet numera tagit synes det icke oberättigat att räkna med att handelsvägarna utåt inom en icke alltför avlägsen framtid ånyo komma att öppnas. Huruvida och i vilken utsträckning det blir möjligt att importera fossila bränslen, är däremot fortfarande ovisst. De största möjliga ansträngningar böra givetvis göras för att få en sådan import till stånd. Det bör emellertid påpekas, att en import av 2,5 å 3 miljoner ton fossila bränslen torde erfordras för att utan nyssnämnda extra ordinära åtgärder kunna ersätta den beräknade bränslebristen av 25 procent.

Ovissheten rörande den kommande utvecklingen av importen av fossila bränslen gör det mycket svårt att beräkna behovet av vedbränsle för bränsleåret 1946/47. Importen har tidigare under krigsåren, frånsett år 1944, varit 4 å 5 miljoner ton årligen. Avverkningsarna av ved för bränsleändamål och kolning ha under åren 1940/41, 1941/42, 1942/43 och 1943/44 uppgått till respektive 35,2, 34,8, 36,3 och 28,2 miljoner kubikmeter, vartill kommer den massaved som under dessa år använts såsom bränsle. Bränslekommissionen har nu föreslagit ett avverkningsprogram för avverkningsåret 1945/46, som upptager 34 miljoner kubikmeter bränn- och kolved samt 16 miljoner kubikmeter massaved. Härav skulle den brännved som avverkas i höst användas redan under nästa bränsleår. Med hänsyn till ovissheten om behovet av ved under bränsleåret 1946/47 kan det ifrågasättas om icke den föreslagna avverkningskvantiteten bör utgöras av massaved till större del än vad kommissionen föreslagit. Härigenom skulle vinnas, att statens förlustrisker, för den händelse veden på grund av ökad import av fossila bränslen icke skulle behöva användas såsom bränsle, begränsades, enär veden i så fall skulle kunna användas såsom råvara inom massa-industrien. Dessutom torde tillgångarna på för avverkning lämplig vedskog numera ha minskat, varför avverkningsprogrammet lättare synes kunna genomföras för massaved än för brännved. Det torde få ankomma på Kungl. Maj:t att senare fastställa avverkningsprogrammet, vilket, i likhet med vad kommissionen föreslagit, synes böra genomföras i etapper. Därvid bör eftersträvas att den under hösten avverkade veden så långt möjligt blir tillgänglig redan under nästa bränsleår.

I enlighet med vad kommissionen föreslagit torde avverkningsarna tills vidare böra genomföras med stöd av lagen om avverkningskyldighet. I likhet med vad som för närvarande gäller, torde statsgaranti, innebärande att ved som icke

funnit avsättning skall av staten inlösas till fastställt pris (garantipris), böra gälla för ved som jämlikt avverkningsåläggande avverkas för avsalu. Såsom hittills torde det få ankomma på Kungl. Maj:t att meddela erforderliga administrativa bestämmelser för tillämpningen av statsgaranti för ved.

Mot kommissionens förslag till särskilda skogsodlingsbidrag vid kalavverkning i bestånd av otillfredsställande typ inom de 17 södra länen har jag intet att invända. Till skillnad från de i propositionen nr 248 föreslagna bidragen avse dessa bidrag kalavverkningar inom virkesrika bestånd, där kalavverkning medför reproduktionsplikt. Enär bidraget i viss mån kan anses såsom en ersättning för kostnader i samband med avverkningen, som icke täckas av normalpriset för den avverkade veden, synes det lämpligt att bidragen utgå från vedclearingkassan.

Såvitt för närvarande kan bedömas, torde det nu gällande systemet för reglering av vedhandeln och vedförbrukningen kunna tillämpas även i fortsättningen. Förändringar i bränslesituationen kunna givetvis medföra behov av ändrade regleringsbestämmelser.

Kommissionens beräkningar av anslagsbehovet för Reglering av vedproduktionen föranleder ingen erinran från min sida. Ett investeringsanslag av 70 000 000 kronor under fonden för förslag till statsverket torde därför böra äskas. Till Omkostnader i samband med inköp och inlösen av ved, m. m. har kommissionen för nästkommande budgetår räknat med ett medelsbehov av 5 000 000 kronor, varvid 500 000 kronor beräknats för kommissionens direkta omkostnader för vedinköp, 500 000 kronor för kostnader för utkörning av ved från av kristidsnämnd upplagt centrallager i tätorter, zon 3, samt 4 000 000 kronor för prislestuller på långved och massaved utöver de förluster, som uppstå på grund av den föregående år införda begränsningen till vissa högsta prisgränser, och som äro avsedda att täckas från kolclearingkassan. Härutöver böra emellertid även beräknas medel för vedclearingkassans utgifter för förutnämnda skogsodlingsbidrag. Dessa sistnämnda utgifter ha av kommissionen beräknats till högst 1 000 000 kronor, varför anslagsbehovet kan angivas till sammanlagt 6 000 000 kronor.

I enlighet med vad av kommissionen föreslagits, torde överskott, som under ett budgetår kan komma att uppkomma på kommissionens egen vedinköpsverksamhet, få överföras till vedclearingkassan.

Vedclearingkassans kostnader för begränsning av priserna på ved och torv till vissa högsta prisgränser beräknas av kommissionen komma att för innevarande budgetår icke överstiga 10 000 000 kronor. För nästkommande budgetår räknar kommissionen med samma belopp. Dessa kostnader skola jämlikt 1944 års riksdagsbeslut i sista hand drabba kolclearingkassan. Från denna synas även böra ersättas vedclearingkassans kostnader för den särskilda premieringen för framkörning av ved jämlikt Kungl. Maj:ts beslut den 2 februari och den 23 mars 1945, av kommissionen beräknade till 20 000 000 å 25 000 000 kronor, för utbetalande av pristillägg i syfte att möjliggöra skälig nettoersättning å avverkad ved jämlikt Kungl. Maj:ts beslut den 23 februari och den 23 mars 1945 av kommissionen för nästkommande år beräknade till högst 1 000 000 kronor, ävensom för utbetalande av premier för utökad tillverkning av torv jämlikt Kungl. Maj:ts beslut den 23 mars 1945, beräknade till 750 000 kronor. Med hänsyn till det inbördes sambandet mellan de olika clearingförfarandena för kol och koks synes kolsubventionskassans förlust, för närvarande beräknad till omkring 4 000 000 kronor, böra ersättas från kolclearingkassan. Denna förutses såsom förut nämnts komma att vid budgetårets slut ha en behållning av sammanlagt omkring 104 000 000 kronor.

Jämlikt lagen om reglering av förbrukningen av elektrisk kraft och gas skall, där Kungl. Maj:t så förordnar, förbrukare av, bland annat, gas, som uttager större myckenhet gas än han äger förbruka, betala en särskild avgift för överförbrukningen. Sådan överuttagsavgift skall enligt lagens bestämmelser tillfalla kronan. Genom kungörelsen den 6 april 1945 (nr 106) om inskränkning av förbrukningen av gas har bestämts, att överuttagsavgiften skall utgöra en krona för kubikmeter för den del av överförbrukningen som icke överstiger 10 procent av den medgivna förbrukningen samt tre kronor för kubikmeter för den del som överstiger nämnda myckenhet.

Vilka belopp som kunna komma att inflyta i överuttagsavgifter, kan icke nu bedömas. Det synes lämpligt, att avgifterna i första hand användas för att täcka sådana med gasransoneringen sammanhängande kostnader, som icke äro av natur att böra bestridas från bränslekommissionens omkostnadsanslag. Med hänsyn till att ved, som av gasverken användes såsom ersättning för kol i vissa fall på grund av gällande clearingförfarande medför utgifter för vedclearingkassan, synes eventuellt återstående belopp böra tillföras vedclearingkassan. Det torde få ankomma på Kungl. Maj:t att meddela föreskrifter om användningen av överuttagsavgifterna.

Till stöd för de i *motionerna I: 167* och *II: 151* framställda yrkandena har anförts i huvudsak följande.

Under de gångna krigsåren har folkhushållets eller närmare bestämt städernas och industriens behov av bränsle ställt stora krav på landets skogsägare. Under ogynnsamma förhållanden, med nästan ständig brist på arbetskraft, ha skogsägarna — i särskilt hög grad de enskilda — dock hittills lojalt fyllt de krav som samhället ställt på dem utan att den av statsmakterna antagna tvångsavverkningslagen i egentlig mening behövt träda i tillämpning. De vedmängder som under de fem å sex krigsåren uttagits ur de svenska skogarna torde sammanlagt utgöra cirka 200 milj. kbm. Denna prestation, särskilt i betraktande av dess avgörande betydelse för näringslivets och kommunikationsväsendets funktion samt för tillgodoseende av medborgarnas nödvändiga behov, bör tillvinna sig respekt och erkänsla.

De av staten fastställda producentpriserna, vilka i stort sett variera mellan kr. 6: — per kbm för sekunda ved till kr. 12: 50 för prima björkved vid bilväg, utgöra skogsägarens ersättning för såväl själva skogsvärdet som även för utstämplings- och upphuggningskostnad, framforsling, sortering, uppläggning och lagring vid bilväg, samt slutligen uppmätning, med därvid ofta nedsatta kubvärden.

Dessa priser ha visat sig vara låga och för skogsägarna ogynnsamma i betraktande av att produktionskostnaderna i vissa fall inte ens täckts av normalpriset.

De tyngande priser konsumenten fått betala ha i regel tillkommit genom dyrbara bil- och järnvägsfrakter samt höga distributionskostnader inom själva konsumtionsområdet, vilka ofta mer än fördubblat producentpriset. Till skogsägarnas heder kan konstateras att de och deras föreningar hittills lojalt följt de av staten fastställda normalpriserna.

Under de tre å fyra år som nu rådande normalpriser gällt ha emellertid de egentliga produktionskostnaderna visat en stadig stegring, beroende dels på en betydande uppgång i själva arbetslönerna för såväl huggning som framkörning, dels ock därpå att den närbelägna och tätare vedskogen

nu i stor utsträckning är uthuggen och att upphuggning och framforsling av gles och avlägset belägen vedskog ovillkorligen nu måste medföra ökade arbetsomkostnader, om arbetaren skall kunna erhålla skäligen lön för sitt arbete.

Vid tiden för normalprisernas tillkomst betingade huggningen något omkring kr. 2:75 å 3:— per kbm och det var då möjligt att erhålla arbetskraft till avtalsenliga priser. Nu däremot finns ingen möjlighet att uppbringa erforderlig arbetskraft till de avtalsenligt fastställda priserna, i varje fall icke för de enskilda skogsägarna. Själva huggningskostnaderna kunna nu i medeltal icke beräknas till lägre än kr. 3:50 å 4:— per kbm och i vissa fall ha huggningspriser betingats på över kr. 4:— å 4:50. Samtidigt ha körnings-, sorterings- och uppläggningskostnaderna visat en kraftigt stigande kurva, oberäknat att de längre avstånden och den glesare vedfångsten ytterligare måste fördyra transporten. Läget är nu sådant att de lättillgängliga vedförråden äro uthuggna och att de glesa otillgängliga vedskogar, som finnas kvar ofta bortom ofrusna myrmarker och i meterdjup snö, ovillkorligen kräva ökade omkostnader för att kunna utnyttjas till bränsle.

Den optimism rörande bränsleförsörjningen som under de två senaste åren tagit sig olika uttryck från bränslemyndigheternas sida synes ådagalägga en viss brist på ett riktigt bedömande av det verkliga läget. Vid 1943 års riksdag upphävdes sålunda på förslag av det dåvarande för bränsleförsörjningen ansvariga statsrådet det väsentliga i den dittills gällande statsgarantien för vedinlösen, och skogsägaren ställdes inför utsikten att vid ökad kolimport själv få bära avverkningsrisken. Produktionsplikten, om vilken olika meningar kunna råda, har sedermera slopats. Vid sitt övertagande av annan departementsbefattning på senhösten 1944 skildrade samma statsråd läget i mycket ljusa färger.

Det väcker därför hos skogsägarna en viss förvåning och bekymmer då nu ifrågasättes ett återinförande av tvångsavverkningslagen, utan att tillsynes en nödig anpassning till de inträdda förändrade förhållandena sker eller att nödig hänsyn toges till vedproducentens obestridliga rättvisekrav.

Här ovan har påvisats hurusom redan hittills uttagits cirka 200 milj. kbm brännved. Vad som efter denna utgallring nu återstår är ett ofta utglesnat bestånd av växtkraftigt kvalitativt högvärdigt virke eller det skogliga produktionskapital ur vilket skogsägaren måste erhålla nödig förräntning för såväl nedlagt förvärvskapital som ock för nu väsentligt höjda taxeringsvärden å skogen. Ur rent skogsvårdande och nationalekonomisk synpunkt måste detta skogliga kapital vårdas och bevaras.

Vid ett osmidigt ikraftträdande av den förra tvångsavverkningslagen synes följden bli den att skogsägarna i stor utsträckning tvingas att nedavverka av dessa värdefulla bestånd för att därigenom fylla sin ålagda leveransplikt. Vid en oförändrad tillämpning av normalpriserna på brännved huggen ur dessa sortiment skulle skogsägaren tillfogas en lika kännbar som orättmätig förlust.

Om man jämför med de av statsmakterna sedan tre år tillbaka godkända priserna på pappersved, exempelvis vid vattendrag i vissa delar av Mellansverige, så utgöra dessa för eng. kbf, för sulfatved 72 öre och för sulfatved 64 öre eller resp. 20:60 å 18 kronor per kbm. Beräknas driftskostnaderna till cirka 25 öre per kbf så återstår ett rotvärde netto. lågt

räknat, av resp. 47 och 39 öre per kbf. Vid nedhuggning till brännved av samma sortiment utvinnes ett normalpris vid bilväg av kr. 8: 50 till 10: 50 för kbm löst mått, motsvarande 24 eng. kbf fast mått. Om man från ett härur framräknat medelpris av högst kr. 9: 50 per kbm avräknar huggningskostnaden med kr. 3: 50 à 4 samt körningen kr. 2: 50 och 3: 50 per kbm, ofta däröver, så återstår ett pris varierande omkring 2 och 3 kronor kbm löst mått i rotvärde eller mellan cirka 8 till 12 öre per eng. kbf fast mått, i stället för de resp. 47 och 39 öre per kbf som skogsägaren skulle ha erhållit om denne fått leverera virket i rätt sortiment. Ännu mer betydande blir förlusten om timmersortiment ur löv- eller barrskog måste tillgripas.

Tvängsälägandet skulle alltså för skogsägaren innebära en förlust av större delen av det till ved nedhuggna värdefullare virkets rotvärde och i vissa fall medföra en total förlust. Härtill kommer den ännu allvarligare skada, som spolierandet av ett räntabelt skogskapital innebär. Ett dylikt ingrepp mot skogsägaren kan icke vara förenligt med rättvisa eller rimlighet. Det bör icke förekomma att mitt under fred och i ett ekonomiskt välordnat rättssamhälle avkräva speciellt skogsägarna en dylik uppostring. Detta torde ej heller vara avsett men kan lätt bli en oundviklig följd i alltför många fall om icke förhållandet redan vid tvångslagens eventuella ikraftsättande beaktas. Enligt förfogandelagens grundprincip skall den som lider intrång i sin rätt erhålla full ersättning för intrånget, men härvid kan befaras att ersättningskravet komme att studsas emot det fastställda vedpriset och förlusten följaktligen få bäras av skogsägaren ensam. Detta kan icke vara riktigt.

Om icke förbättrade importmöjligheter öppna sig under den närmaste tiden torde en ökad vedavverkning vara ofrånkomlig. De nu otillräckliga vedavverkningarna bero väsentligen, såsom antytts, på att de lättillgängliga vedförråden äro uthuggna, på att brist råder på arbetskraft och slutligen på en osedvanligt ihållande nederbörd i ofrusen och oframkomlig skogsmark. Situationen kräver nu mera av förståelse, stimulans och stöd från statsmakternas sida än tillämpningen av mer eller mindre rigorösa tvångslagar. Den omtalade vedtröttheten kan eljest lätt visa sig vara mer än ett slagord.

Här exemplifieras nu ett konfliktläge mellan löne- och prisstopp där det höjda löneläget omöjligen kan inrymmas inom ramen av det hittills för producenten gällande normalpriset. En höjning av normalpriserna som väl täcker de högre avverkningskostnaderna är därför, för såvitt situationen skall kunna bemästras, ofrånkomlig.

Svårigheterna koncentreras nu i hög grad kring arbetskraftproblemet och priset på denna arbetskraft. De försök, som gjorts med de s. k. riksarbetslagen, kunna icke sägas ha varit allt igenom gynnsamma. Enligt de uppgifter, som lämnades i riksdagen av statsrådet och chefen för socialdepartementet i proposition nr 283 vid 1943 års riksdag, varierade merkostnaden för denna form av vedhuggning mellan kr. 3: 08 och 4: 65 per kbm. Lägges härtill det normala avtalspriset, cirka 3 kronor per kbm, så kostade denna krisåtgärd i fråga om huggningen från 6 till 8 kronor per kbm. Exempel på ännu högre huggningskostnad bevaras i troget minne i skogsbygderna i de fall då vederbörande riksarbetare uppbar betydande familjebidrag å dyrort, utrustades med reskassa, verktyg och kläder, barrack med kocka etc. och samtidigt på grund av ovana eller ovilja preste-

rade ett dåligt eller kortvarigt arbetsresultat. Den kvarstående olägenheten av detta system blev dock den att den permanenta skogsarbetarstammen i stor utsträckning sökte sig bort från skogen då den fann sig på detta sätt missgynnad och bortglömd.

Exemplet manar icke till efterföljd. Men om någon form av arbetsplikt måste tillgripas, så bör det förutsättas att den med samma arbete sysselsatta arbetskraften behandlas i lönehänseende likformigt. Säkert skulle vedhuggningsfrågan ha löst sig av sig själv om endast en del av de statliga kostnaderna för riksarbetslagen ävensom för 1943 års värnpliktiga betalats ut i form av någon tilläggspremie åt de vana skogsarbetarna, vilka då kanske stannat kvar vid sitt arbete mera än vad som nu skett, till förmån för hela folkhushållet.

Vid omprövning av bränslefrågan bör tillses att avverkningsplikten avväges och fullgöres i förhållande till befintlig skogstillgång och övriga möjligheter samt att det allmännas och bolagens skogar träffas av avverkningsplikten i minst lika hög grad som de mindre skogsägarna vilkas beroende av sin skogstillgång är ojämförligt större. Det torde med fog kunna göras gällande att de enskilda skogsägarna hittills fyllt sin leveransplikt i större utsträckning än förberörda större skogsägarekategorier.

Inför det skärpta och ovissa bränsleläget, med de allvarliga konsekvenser som detta kan medföra för hela samhällslivet och inför de eventuella åtgärder, vilka torde vara avsedda att vidtagas inom närmaste tiden, ha vi icke kunnat underlåta att underställa ovan anförda spörsmål riksdagens prövning.

Statsutskottet har i vederbörlig ordning inhämtat yttranden över ifrågasvarande motioner från *statens bränslekommission*, *statens priskontrollnämnd* samt *skogsstyrelsen*, vilket sistnämnda ämbetsverk i ärendet hört *skogsvårdsstyrelserna*. Av yttrandena inhämtas bland annat följande.

Bränslekommissionen har anfört följande.

Genom nådigt brev den 26 januari 1945 erhöll bränslekommissionen bemyndigande att åt kristidsstyrelserna meddela anvisningar om åläggande av avverkningskyldighet för tiden intill den 1 juli 1945 för kastved och massaved samt att meddela erforderliga tillämpningsföreskrifter till och undantag från lagen den 30 juni 1942 (nr 493) om avverkningskyldighet.

I cirkulär 319, den 2 februari 1945, och i cirkulär 325, den 2 mars 1945, har kommissionen med stöd av förenämnda bemyndigande meddelat bestämmelser angående avverkning dels av ved för bränsleändamål, dels av massaved under avverkningsssäsongen 1944/45. I de avverkningsbesked, som enligt i cirkulären lämnade föreskrifter genom kristidsstyrelserna skulle tillställas skogsägarna, framhålles bland annat följande:

»Förmenar skogsägare, att den honom ålagda avverkningen icke kan fullgöras utan olägenhet ur skogsvårdssynpunkt, kan framställning om ändring av avverkningsbeskedet göras hos kristidsstyrelsens bränslekontor. Dylig framställning bör alltid åtföljas av yttrande från skogsvårdsstyrelsen eller vederbörande länsskogvaktare.»

Den enskilde skogsägare, som erhållit åläggande att avverka viss kvantitet ved, har således icke berövats möjlighet att genom hänvändelse till vederbörande krismyndighet få en ändring av åläggandet till stånd, därest det kan påvisas, att honom ålagd produktionsplikt kan stå i strid mot god och ändamålsenlig skogshushållning. Kommissionen har — trots det syn-

nerligen brydsamma och allvarliga försörjningsläget i fråga om vedbränsle — hittills icke ifrågasatt sådana åtgärder som tvångsavverkning i strid mot god skogshushållning eller skogsvård. Skulle förhållandena komma att kräva tvångsavverkning eller kalavverkning av skogsbestånd utmed järnvägar och övriga trafikleder, kommer givetvis i samband härmed frågan om ersättning till skogsägaren vid sådan avverkning att upptagas till prövning.

Med hänsyn till att uppköpen av props och massaved i de 17 södra länen icke givit nöjaktigt resultat och detta ansetts bero på att skogsägarna med hittillsvarande priser icke funnit det ekonomiskt lönande att uttaga ifrågasvarande sortiment, har kommissionen funnit det nödvändigt att med stöd av tidigare lämnat bemyndigande och i samråd med priskontrollnämnden dels höja normalpriserna för helbarkad props i travat mått med 1: 50 kr. per m³ t. samt fastställa hittillsvarande normalpriser att i stället gälla för randbarkad props i travat mått, dels fastställa särskilda högre priser på sådan prima massaved, som försäljes i travat mått inom 5. prisområdet (de 17 södra länen), och är av grövre dimension än 8" i topp för sulfitved och 6" i topp för sulfatved. Dessa priser för grov massaved ha avvägts med hänsyn till gällande normalpriser för sågtimmer och ha för 2 meters ved satts 2: — kr. per m³ t. högre än för klenare massaved.

Skogsägarna ha icke ålagts upparbeta kvalitativt bättre virke, som vid normalt sortimentsuttag skulle giva massaved, props eller timmer, till brännved. Avsikten med de förenämnda justeringarna av normalpriserna på props och massaved har varit att vinna en inriktning av produktionen mot dessa sortiment, vilket i nuvarande läge anses böra eftersträvas, samtidigt som skogsägaren garanteras det pris för virket, som med hänsyn till normalt sortimentsutfall kan anses skäligt.

Kommissionen har den 23 februari 1945 bemyndigats att enligt vissa grunder utbetala pristillägg till skogsägare i de sju norra länen i de fall, då eljest skäligt rotnetto för ved med gällande normalpriser icke kunde beräknas uppkomma. I skrivelse den 28 februari 1945 har kommissionen i sin tur bemyndigat kristidsstyrelserna i ifrågasvarande län att bevilja erforderliga tillägg till normalpriserna, om dessa icke giva ett rotnetto för pannved och prima aspved av 0: 50 kr. per m³ t., för sekunda björkved och prima barrved av 1: — kr. per m³ t. och för prima björkved av 2: — kr. per m³ t.

Beträffande åtgärder i övrigt på prisområdet i syfte att i möjligaste mån säkerställa erforderlig vedproduktion får kommissionen hänvisa till sin underdåniga framställning den 23 mars 1945 i detta syfte.

Priskontrollnämnden erinrar, att sedan motionerna väckts (i slutet av januari), ett flertal åtgärder av statsmakterna vidtagits, vilka i väsentlig mån tillgodose de önskemål, som i motionerna framställas. De frågor, som beröras i motionerna, hade sålunda numera kommit i ett helt annat läge. Med anledning härav hade nämnden icke ansett sig böra ingå i en närmare behandling av sagda frågor.

Skogsstyrelsen har framhållit, att för att få de spörsmål, som motionärerna berört i punkterna 1 och 3, närmare belysta har skogsstyrelsen begärt, att skogsvårdsstyrelserna skulle uttala sin uppfattning om de hittillsvarande vedavverkningarnas inverkan på skogsvården och skogstillgångarna samt om

möjligheterna att inom ramen för god skogsvård fortsätta ännu en tid med lika stora årliga veduttag.

Skogsvårdsstyrelserna ha allmänt förklarat, att de extraordinära vedavverkningarna, som hittills ålagts skogsägarna — inberäknat åläggandena för avverkningsåret 1944/45 — kunnat verkställas inom ramen för en god skogsvård. De uppgivas i verkligheten ha varit till utomordentlig nytta för skogsvården, särskilt i skogstrakter med normalt dåliga avsättningsmöjligheter för småvirke. Endast undantagsvis sägas skogsvårdslagarna ha överträtts i samband med veduttag, och i intet fall lär detta ha skett på grund av att skogsägaren varit tvungen att fylla sin vedproduktionsplikt. Det påpekas, att skogsägaren genom anmälan till kristidsstyrelsen kan få ett åläggande, som han icke anser möjligt att fylla under iakttagande av god skogsvård, prövat. Denna prövning verkställs av skogsvårdsstyrelsen oftast efter besiktning å marken. Sådana undersökningar ha också under senare år blivit allt vanligare.

I fråga om vedavverkningarnas inverkan på det produktiva skogskapitalet anföres, att dessa avverkningar övervägande ha skett i form av rensningshuggningar och ur skogsvårdssynpunkt önskvärda ungskogsgallringar, vilket i regel torde ha medfört en ökning av skogarnas värdeproduktion. Skogsvårdsstyrelserna vitsorda emellertid, att i södra och mellersta delarna av landet nu finnes ett mycket stort antal fastigheter, främst i de mindre storleksklasserna, som icke längre ha vedskog mera än till husbehov. I ej så få fall torde skogsägare för övrigt under krisen ha avverkat så mycket ved till avsalu, att fastigheternas framtida husbehovsförjning kan komma att äventyras för viss tid. Sådana avverkningar lära dock ha skett utan åläggande, ofta på grund av de goda konjunkturen för småvirkessortiment, ibland måhända på grund av alltför långt driven lojalitet inför myndigheternas uppmaningar att utöka vedavverkningarna.

Skogsvårdsstyrelsernas uppfattning om möjligheterna att inom ramen för god skogsvård och skogshushållning efter innevarande avverkningssäsong utgång ännu någon tid fortsätta med veduttag av nuvarande storleksordning påverkas självfallet av förhållandena i olika delar av landet. I de norra länen anses sålunda inga egentliga svårigheter föreligga, om blott anskaffningsområdena utvidgas genom fortsatt och ökad skogsvägbyggnad och normalprisområdena utsträckas. I de sydligare delarna av landet är uppfattningen ej så optimistisk. Under följande förutsättningar synes emellertid flertalet styrelser anse, att något års fortsatta vedavverkningar skulle vara möjliga: Huggningarna få göras valfritt i form av massaved eller brännved, skogsvägbyggnaderna fortsätta i vissa trakter, sämre bestånd kalavverkas i rätt stor utsträckning och vedreserverna på fastigheter, vilkas ägare negligerat avverkningsåläggandena, utnyttjas. För att verkligen få till stånd avverkning av de vedkvantiteter, som på detta sätt bleve exploateringsbara, fordras enligt de flesta styrelsernas uppfattning, att skogsarbetarna irikallas från militärtjänstgöring, att normalpriserna höjas eller effektiv rotvärdesgaranti införes, att krigskonjunkturskatten slopas och att ökade bidrag lämnas till skogsodling efter kalavverkning. Dessutom förorda vissa styrelser sådana åtgärder som understödjande av vedföreningar, premiering av skogsarbetare med goda prestationer m. m.

För egen del får skogsstyrelsen i anslutning till de fyra punkterna i motionärernas hemställan anföra följande.

1. Helt allmänt torde man med stöd av skogsvårdsstyrelsernas uttalanden och riksskogstaxeringsnämndens undersökningar våga uttala följande om avverkningarnas inverkan på skogstillgångarna.

I södra och mellersta Sverige torde den sammanlagda ved- och gagnvirkesavverkningen under krisen sannolikt ha inneburit någon, ehuru icke oroväckande stor överavverkning i förhållande till den beräknade totala skogsproduktionen under samma tidrymd. Denna överavverkning består emellertid huvudsakligen i att de tidiga gallringarna forcerats, så att den gallringsbara skogen genomhuggits på kortare tid än som ur hushållningssynpunkt måhända varit mest ändamålsenlig. På grund av gallringarnas stimulerande inverkan på det kvarstående beståndets tillväxt innebär dock denna kvantitativa överavverkning icke någon varaktig nedsättning av de sydsvenska skogarnas produktion, i varje fall icke av värdeproduktionen.

I Norrland och Dalarna ha de ökade vedavverkningarna och de minskade gagnvirkesavverkningarna tillsammantagna troligen varit lägre än det normala uttaget i dessa trakter, varför någon minskning av storkapitalet ej torde ha skett. Emellertid har även här skett ett så starkt uttag av klenvirkeskog i bättre avsättningslägen, att fortsatta omfattande vedavverkningar utan förgripande på värdefullare virkesdimensioner förutsätta utvidgning av vedexploateringsområdena, vilka begränsas av dels brist på skogsvägar, dels normalprisområdenas omfattning i de tre nordligaste länen.

I fråga om skogsvården torde man vara berättigad att helt kort konstatera, att de extra-ordinära vedavverkningarna hittills på enstaka undantag när varit till stor nytta i skogsvårdsarbetet.

Om sålunda den hittillsvarande vedanskaffningen huvudsakligen varit till fördel för skogsbruket, måste fortsatta vedavverkningar av samma omfattning åtminstone i vissa av de sydliga länen bliva svåra att genomföra utan åsidosättande av skogsvårdens och skogshushållningens krav.

Därest icke andra län kunna påtaga sig större avverkningskvantiteter, skulle man alltså inom dessa områdena vid fyllandet av ett nytt lika stort årsavverkningsprogram kunna bli nödsakad att tillgripa för tidig slutavverkning av vissa bestånd. Detta torde nämligen i regel vara att föredraga framför alltför hårda gallringar i växtliga bestånd, vilkas framtida produktionsmöjligheter härigenom kunde äventyras. Innan sådana åtgärder vidtagas, bör emellertid övervägas, om ej fördelningen av produktionsplikten mellan de olika länen kan ändras, så att de skogrikare länen få bära en större del av bördan. Även andra åtgärder kunna tänkas, vilka skogsstyrelsen kommer att beröra här nedan. I viss mån gälla dessa uttalanden även de ur konsumtionssynpunkt mera välbelägna skogsområdena i norra Sverige.

Motionärernas hemställan att avverkningsplikt, som kan äventyra en fastighets produktiva skogskapital eller stå i strid mot god skogsvård, icke kommer att åläggas i andra fall, än då nödigt bränsle ej kan på annat sätt anskaffas, synes överensstämma med bestämmelserna i lagen den 30 juni 1942 om avverkningssskyldighet. Enligt § 2 sagda lag må nämligen vid åläggande av avverkningsplikt icke utan tvingande skäl och med mindre Konungen det medgivit avvikelse ske från vad som är förenligt med god skogshushållning.

2. Bränslekommissionen har sedan motionerna avgåvos medgivit, att skogsägarna i de 17 södra länen må fullgöra sin vedproduktionsplikt valfritt i form av massaved eller brännved och därjämte i produktionsplikten inräkna de övriga sortiment, som tidigare fått inräknas. Om skogsstyrelsen fattat

punkt 2 i motionärernas hemställan rätt, skulle denna i sak vara uppfylld genom detta medgivande.

3. Motionärernas åsikt, att skogsägarna i händelse av tvångsavverkning i strid mot god skogshushållning eller skogsvård böra hållas skadeslösa, delas av skogsstyrelsen. Styrelsen vill emellertid erinra om, att denna fråga, enligt vad ovan under punkt 1 sagts, icke synes vara aktuell för närvarande.

4. Av skogsvårdsstyrelsernas på denna punkt samstämmiga uppgifter framgår, att uppnådda rotnetton å vedsortimenten märkbart nedgått, sedan nu gällande normalpriser fastställdes, d. v. s. hösten 1942. Detta synes bero på följande förhållanden. Gällande avtalspriser för huggning och körning ha på grund av konkurrens om arbetskraften icke alltid kunnat hållas, och veduttagen ha för varje år måst förläggas längre från transportlederna med ty åtföljande högre hästkörningskostnader, förläggingskostnader m. m. För denna vinter ha dessutom tillkommit höga svårighetsstillägg å arbetslönerna på grund av de exceptionellt svåra drivningsförhållandena.

Skogsägarnas krav på bibehållet rotnetto å veden måste anses starkt grundade. Huruvida en generell prishöjning är möjlig att genomföra med hänsyn till den allmänna prispolitiken undandrager sig emellertid skogsstyrelsens bedömande. Sedan motionerna framlades, ha åtgärder vidtagits, vilka i viss utsträckning torde få samma verkan som en prishöjning. Sålunda gäller nu att kristidsstyrelserna i norra Sverige under närmare angivna förutsättningar kunna tillerkänna skogsägarna rotvärdesgaranti för avverkad ved. I hela landet gäller, att, därest avverkningsskyldigheten för 1944/45 fullgjorts till den 1 oktober 1945 och någon del av den under tiden 1 juli 1944—1 oktober 1945 huggna veden framkörts före den 1 mars 1946, vissa premier kunna erhållas utöver gällande normalpris. Enligt vad skogsstyrelsen erfarit, har regeringen för närvarande under prövning ett förslag från bränslekommissionen om gynnsammare villkor och utsträckt giltighetsområde för rotvärdesgarantien.

I detta sammanhang vill skogsstyrelsen slutligen framhålla, att även andra åtgärder än de nämnda ha, den verkan, att skogsägaren, utan att normalpriserna höjas, får ett förbättrat rotnetto på sin avverkade ved. Enligt styrelsens mening har vedanskaffningsfrågan, sedan de mera välbelegna vedreserverna mobiliserats, alltmera blivit ett problem om rationell organisation av avverkningar och transporter. I fråga härom borde från det allmännas sida insatser göras för att underlätta för skogsägarna att fullgöra vedavverkningarna. Genom att stödja bildandet av sammanslutningar mellan skogsägarna för gemensamt drivna, större vedavverkningar (s. k. vedföreningar) anvisa ökade anslag till skogsvägbyggnader och medgiva billig eller kostnadsfri stämplingshjälp o. dyl. kan staten medverka till att skogsägarna bibehållas vid ett skäligen rotnetto, utan att normalpriserna behöva höjas.

Utbyggandet av skogsbilvägar innebär ju t. ex., att prissättningsstället för veden flyttas avsevärt närmare avverkningsplatsen med allt vad det innebär av inbesparad arbetskraftåtgång, minskade körningskostnader. Bättre utsikter att under drivningssäsongen hinna utsläpa veden, mindre beroende av otjänliga drivningsförhållanden m. m. Till belysande av att de statsmedel och det arbete, som nedläggas på byggandet av skogsvägar i trakter med vedskogsreserver, äro synnerligen väl använda, vill skogsstyrelsen anföra några preliminära siffror från en nyss företagen undersökning i ett antal län, fördelade över hela landet. Den visar i fråga om 442 stycken under åren 1910—

44 nyanlagda vägar, vilka hittills ha dragit tillhopa 433 000 dagsverken, att på dessa beräknas totalt cirka 5,8 milj. m³ t. bliva uttransporterade. Härav har redan drygt hälften utkörts. Statsbidraget till dessa vägar utgjorde 2,2 milj. kronor, eller fördelat på nämnda kvantitet ved 38 öre per m³ t. ved. För varje på dessa vägar nedlagt dagsverke beräknas framtransporten av drygt 13 m³ t. ved ha blivit möjliggjord eller i fråga om vissa kortare vägar i södra Sverige i varje fall avsevärt underlättad. I den mån ovan arbetskraft behöver insättas för att medverka vid vedprogrammets fyllande synes det — ej minst i syfte att på effektivaste sätt utnyttja denna arbetskraft — vara lämpligt att i största utsträckning använda den just till skogsvägbyggnadsarbete.

Förutom ett ökat statligt stöd åt skogsvägbyggnader och för organiserandet av gemensamma vedavverkningar borde medgivnas, att normalpriserna få gälla även vid s. k. bilbasvägar, som uppfylla av skogsstyrelsen uppställda tekniska fordringar och äro belägna i trakter med tillräckligt långvarigt och säkert vinterföre. Under dessa förutsättningar föreligger nämligen ur transportsynpunkt ingen egentlig skillnad mellan bilbasvägar och andra skogsbilvägar, ty bilarna och — där sådana förekomma — traktortågen kunna redan vid bilbasvägen taga full last.

Ett målmedvetet genomförande av här antydda och liknande åtgärder kan medverka till vedanskaffningsfrågans lösning på något längre sikt. Att denna viktiga fråga icke ses på alltför kort sikt är också enligt styrelsens mening en förutsättning för dess lyckliga lösning.

Utredning rörande den framtida avsättningen av snåvirke.

I *motionerna I: 259 och II: 425*, i vilka hemställts om anvisande av medel för utredning i förevarande hänseende, anföres i huvudsak följande.

De av världskrisen föranledda statsåtgärderna för säkrande av landets bränsleförsörjning ha syftat till förhindrande av fri prisbildning på bränslemarknaden, varjämte förbrukningen av de olika bränsleslagen underkastats reglering. Producenterna av inhemska vedbränslen ha i stor utsträckning tillförsäkrats avsättning till bestämda priser av de vedkvantiteter, som de av statsmakterna ålagts att framvinna.

Den länge efterlängtade freden antages allmänt inom en icke alltför avlägsen framtid bliva verklighet. För vårt försörjningsläge kommer ett fredsslut att medföra vittgående konsekvenser.

Vad bränslemarknaden beträffar, finnes skäl att antaga, att denna under en viss övergångstid efter fredsslutet kommer att vara underkastad fortsatt statlig reglering. Det gäller nämligen att avveckla den pågående bränsle-regleringen på sätt som rättvist tillgodoser allmänna och enskilda intressen. För detta ändamål finnes särskild avvecklingsplan uppgjord av statens bränslekommission.

Det torde med största sannolikhet kunna förmodas, att förhållandena å bränslemarknaden efter en dylik övergångsperiod komma att i vissa hänseenden bliva desamma som före det nu pågående kriget. Sålunda tala starka skäl för antagandet att importen av fossila bränslen efter hand kommer att ske fritt till priser, som innebära starkt försämrad konkurrensmöjlighet för våra inhemska vedbränslen. Härutöver undandraget sig emellertid läget på den framtida bränslemarknaden allt bedömande.

Genom sänkta producentpriser å inhemskt vedbränsle, främst brännved, kolved och gengasved, kommer avsättningen av dessa sortiment sannolikt att avsevärt försvåras. För skogsvården är det emellertid av väsentlig betydelse att de stamdimensioner, varav dessa sortiment utvinnas, i tid genom gallring avlägsnas ur bestånden. Härigenom åstadkommes nämligen den betydande ökning av skogsbeståndens värdetillväxt, som ju är skogsvårdens syfte.

Visserligen bör beaktas, att mycket stora kvantiteter dylikt småvirke under de förflutna krisåren utrensats ur våra skogar. Under den senaste 5-årsperioden har den totala avverkningen nämligen till övervägande delen utgjorts av dylikt småvirke. Å andra sidan kan emellertid med fog invändas att problemet måste ses på lång sikt. De nu företagna starkare avverkningarna av klenare stamdimensioner få till stor del betraktas som en realisation av sedan länge befintligt kapital av dylikt virke, vilket därför torde ha minskat. De genomgallrade bestånden komma dock tack vare den ökade tillväxten inom kort att åter vara gallringsfärdiga.

Ytterligare kan tillgången på klenare virke i framtiden antagas öka såsom resultatet av det, sedan inrättandet av skogsvårdsstyrelserna, intensifierade skogsvårdsarbetet, särskilt med hänyn till uppdragandet av tätare förnyngningar, icke minst å de jämförelsevis stora arealer otillfredsställande bevuxen skogsmark, som under senare år kalavverkats. Härtill kommer den genom utvidgad betesfred hastigt framträngande klenbjörken. Ifrågavarande skogsvårdsarbeten ha i större utsträckning kommit till utförande i Svea- och Götaland än i Norrland. Med hänsyn härtill och till klimatiska faktorer är huvuddelen av produktionen av dylikt småvirke att emotse i ifrågavarande sydliga delar av landet, d. v. s. inom områden med stor bränsleförbrukning.

Avgörande för kvantiteten i framtiden till vedbränsle disponibelt stamvirke är emellertid icke endast produktionen av dylika dimensioner utan även den utsträckning i vilken desamma kunna upparbetas till andra värdefullare sortiment, främst massaved. Förhoppningar hava knutits till massa-industrins möjligheter att i större utsträckning utnyttja småvirke under fyra tum. Hittills har så skett endast i ringa utsträckning. De enormt stegrad avverkningskostnaderna för de klenare dimensionerna av småved torde åtminstone under lågkonjunktur lägga hinder i vägen härför.

Man torde i detta sammanhang icke heller kunna bortse från möjligheten av att helt nya industriella metoder kunna uppträffa, varigenom småvirke kan komma att vinna ökad industriell avsättning till nöjaktiga priser.

I detta sammanhang bör erinras om vikten av att ekonomiskt lönande skogsgallringar kunna utföras under tider av arbetslöshet för beredande av arbetstillfällen.

Såsom framgår av det ovan sagda är frågan angående den framtida avsättningen av småvirke av synnerligen stor vikt och innesluter i sig ett flertal problemkomplex, vilka i ett sammanhang böra utredas.

Med blicken klar för frågans betydelse har man inom Sveriges skogsägareföreningars riksförbund, som under de senaste åren förmedlat avsättningen av ca $\frac{2}{3}$ av det inom landet producerade småvirket, tillsatt en kommitté för ävägbringande av utredning i ärendet. Vid de förberedande undersökningarna i frågan, som inom riksförbundet vidtagits, har konstaterats, att utredningen lämpligen bör uppdelas i följande huvudavsnitt:

- 1) Den framtida tillgången på klenvirke och detsamma avsättning inom olika användningsområden.
- 2) Framställningskostnader för olika småvirkessortiment för vissa avsättningslägen vid iakttagande av utdrivningsteknikens senaste rön.

- 3) Möjligheterna till rationalisering av distributionen av inhemskt vedbränsle.
- 4) Möjligheterna till förbättring av nu förekommande värmepannor för ved.
- 5) Upplysning och propaganda rörande användning av inhemskt bränsle.

Skogsägareföreningarnas riksförbund har ansett det vara naturligt, att förbundet tillsammans med de till detsamma anslutna föreningarna står för de kostnader, som äro förenade med utredningens 3:e avsnitt. Frågan angående distributionen av inhemskt bränsle är nämligen i vad rör brännveden till övervägande grad att betrakta som ett de skogligen ekonomiska föreningarnas intresse.

Detsamma torde i viss mån gälla utredningens 5:e avsnitt.

Beträffande de övriga avsnitten torde emellertid andra synpunkter böra iakttagas.

Den framtida produktionen av klenvirke och dettas rationella användning är sålunda en nationalekonomisk angelägenhet av stor betydelse.

Kalkyler rörande framställningskostnaderna för småvirkessortiment kunna ej ske utan hänsynstagande till kostnaderna för utvinnande jämväl av övriga sortiment, varför detta problem är att betrakta som en skogsbrukets samfälliga angelägenhet.

Den värmetekniska utredningen slutligen har betydelse icke blott för skogsägarna utan även för landet i dess helhet, då den bör bidra till trygghet av vår självförsörjning vid inträffande nya kriser.

I sistnämnda tre hänseenden torde det därför vara rimligt och skäligt att det allmänna beviljar utredningen ekonomiskt stöd. Rörande vikten och behovet av att dessa specialutredningar åvägabringas hänvisas till följande intyg från dels professorn vid skogshögskolan T. Streyffert, dels chefen för Föreningen skogsarbetens arbetsstudieavdelning, jägmästaren L. Mattson-Mårn, och slutligen docenten vid tekniska högskolan, J. Rydberg.¹ Kostnaderna för dessa tre utredningar beräknas belöpa sig till resp. 5 000, 30 000 och 10 000 kronor.

Statsutskottet har i vederbörlig ordning inhämtat yttranden över ifrågasvarande motioner från *statens bränstekommission*, *domänstyrelsen*, *Sveriges skogsägareförbund* samt *skogsstyrelsen*. Av yttrandena inhämtas i huvudsak följande.

Statens bränstekommission anför följande.

Krisårens stora vedavverkningar torde hittills i stort sett ha varit till gagn för landets skogar. De ökade avsättningsmöjligheterna för småvirket i form av brännved, kolved och gengasved ha nämligen medfört, att gallringar och rensningshuggningar med ett visst netto för skogsägarna kunnat utföras över hela landet med undantag för vissa, från kommunikationsleder avlägsna områden inom de nordligaste länen. Utförande av sådana huggningar, varvid småvirke i huvudsak utfaller, är av utomordentlig betydelse för skogsvården. Genom borttagande av mindervärdiga småvirkesstammar erhålles en ökning av värdetillväxten å de kvarstående, kvalitativt bästa stammarna, som är skogsvårdens viktigaste syfte. Emellertid torde kunna förutses, att efter en viss övergångstid efter krigets upphörande importen av fasta och flytande bränslen åter kommer att uppnå sådan storleksordning att de inhemska vedbränslenas konkurrensmöjligheter starkt försämras. Följden härav torde

¹ Beträffande innehållet i dessa intyg hänvisas till motionen I: 259.

bliva, att avsättningsmöjligheterna för småvirket åter komma att starkt minskas. Frågan om den framtida avsättningen av småvirket är därför av största vikt såväl för den enskilde skogsägaren som för landet i sin helhet. Kommissionen får fördenskull tillstyrka, att en allsidig utredning om de mångfaldiga spörsmål, som sammanhånga med denna fråga, kommer till stånd.

Domänstyrelsen yttrar följande.

Domänstyrelsen vill erinra om att vissa utredningsresultat betråffande småvirkets användning redan framlagts, t. ex. av 1931 års skogssakkunniga (statens offentliga utredningar 1933: 2), av 1933 års upphandlingssakkunniga (1934: 20), av 1933 års skogsindustrisakkunniga (1935: 36) och av 1936 års skogsutredning (1938: 53). Ett betydande arbete är således redan nedlagt på lösandet av detta spörsmål. Frågan torde dessutom, vad Norrland betråffar, ingå i den nu arbetande Norrlandskommitténs utredningsuppdrag.

Någon tillfredsstållande lösning av problemet i hela dess vidd har emellertid ånnu icke kunnat framläggas. Betydande belopp i form av bidrag av allmänna medel utbetalas, tills vidare dels till vissa vedeldande allmänna institutioner, dels åven till skogsågere för røjning i skogsbestånd, där virkesutfallets värde icke täcker røjningskostnaden. Det lærer kunna förväntas, att denna bidragsverksamhet kunde upphöra eller åtminstone minska och motsvarande besparingar göras i statens utgifter, om småvirket kunde erhålla lönsam avsättning. Domänstyrelsen vill tillstyrka det begårda anslaget, varvid styrelsen förutsätter, att utredningsarbetet organiseras och samordnas på ett sådant sätt, att dubbelarbete undviks.

Sveriges skogsågareförbund har i årendet anført följande.

Under brånslebristen under förra världskrigets senare del blevo nu ifrågasvarande smådimensioner liksom nu är fallet starkt efterfrågade för brånsleåndamål samt kunde tillgodogöras med viss ekonomisk vinst. Sortimentet pannved uppkom då, ehuru med något olika kvalitetsbeståmmelser mot nu. Det observerades då åven, att avsättningsmöjligheterna för de klenare virkesdimensionerna voro till stort gagn för skogsvården särskilt i de delar av landet, där skogskolning ej ågde rum. I och med stenkolsprisernas nedgång under efterkrigsrisen försvunno emellertid avsättningsmöjligheterna för sekunda ved praktiskt taget fullständigt. Åven för prima barrved blev marknadslåget så svagt, att detta sortiment endast kunde uttagas från tämligen goda avsättningslågen. Detta dåliga prislåge höll sig oföråndrat fram till andra världskrigets utbrott. Som exempel må nämnas, att prima barrved under senare delen denna period betalades med 4:50 å 4:75 pr kbm fritt kaj i Stockholm. De ur skogsvårdssynpunkt betydelsefulla, tidiga gallringarna kunde under denna period utan statliga stödåtgårder åga rum blott inom de delar av landet, där skogskolning förekom.

Saken ansågs vara så pass allvarlig ur skogsvårdssynpunkt, att statsmakterna vidtogo subventionsåtgårder för beredandet av viss marknad för brånsved, fråmst pannved. Sårskilda anslag lämnades för möjliggörande av vedeldning i statliga verk och anläggningar. Viss tid anvisades åven anslag för vedeldning i kommunala anläggningar. Berörda anslag skulle täcka den merkostnad utöver kostnaden för eldning med stenkol eller koks, som orsakades

av vedeldningen. Särskilda vedeldningskonsulenter anställdes. En statlig lånefond för inköp av gasgeneratorer för motordrift inrättades m. m.

Det torde väl vara sannolikt att, såsom i motionerna även framhållits vedens får svårt att hävda sig som bränsle i konkurrensen med kol, koks och oljor, sedan importen av dessa varor efter krigets slut ånyo blivit fri. Man har då att emotse, att vedeldningen åter krymper ned till sin förutvarande omfattning, vilken betingas av viss konsumtion av ved till hushållsbränsle, särskilt på landsbygden, samt för vissa specialändamål, främst inom glasindustrien. Totala behovet av brännved för avsalu, som nu överstiger 30 milj. kbm om året, skulle därmed sjunka till cirka 7 milj. kbm. Med all säkerhet kommer denna begränsade marknad att i första hand täckas genom den normala tillförseln av prima ved. Avsättningsmöjligheterna för pannved och sekunda ved bli, såsom under förkrigstiden, säkerligen obetydliga utom i de relativt begränsade delar av landet, där skogskolning äger rum.

Den hämmande återverkninng på skogsvården, som bristande avsättningsmöjligheter för klenvirket enligt det ovan sagda medföra, kommer då åter att göra sig gällande. Förbundet kan därför instämma med motionärerna därutinnan, att det ur skogsvårdssynpunkt är önskvärt, att utredning i god tid verkställs, om vilka åtgärder som böra kunna tillgripas för skapandet av fortsatta möjligheter för ett ekonomiskt tillgodogörande av smådimensionerna.

Enligt förbundets mening bör man om möjligt undvika subventionsåtgärder. Skogsprodukterna böra bära sina framställningskostnader, och en konstlad marknad bör ej skapas för de mer lågvärdiga sortimenten genom statligt understöd. Man kan då icke tänka sig någon annan utväg än att genom förbilligade framställningskostnader och vidgade naturliga konsumtionsområden stärka vedbränslets konkurrenskraft gent emot kol- och oljebränslet. Motionärerna peka även på sådana åtgärder. De förordade arbets tekniska undersökningar med syfte att utröna, om avverknings- och körningskostnaderna för klenvirkes sortimenten skulle kunna nedbringas. Skulle en utredning härom kunna leda till praktiska resultat, vore mycket vunnit, ty det är just arbetskostnadernas å småsortimenten relativa dyrhet, som utgör det svåraste hindret mot detta virkes tillgodogörande. Arbetsstudier av denna art äro mycket komplicerade samt kräva stor erfarenhet och skicklighet av det organ, som skall utföra dem. Enbart utfinnandet av rätta metodiken för berörda arbetsstudier kan kräva årslånga förarbeten och undersökningar. Sedan åtskilliga år tillbaka arbeta tvenne enskilda organisationer på detta område, nämligen dels »Värmlands skogsarbetsstudier» och dels »Föreningen skogsarbeten», med vilken sistnämnda domänverket samarbetar. Båda dessa organisationer ha under sitt hittillsvarande arbete vunnit stor erfarenhet och värdefulla insikter inom det studieområde, som nu är i fråga.

Vidare ha motionärerna framhållit önskvärdheten av att man undersöker möjligheterna till förbättring av förekommande typer av vedeldningspannor. Ehuru under nuvarande kristid avsevärt förbättrade pann typer framkommit, är väl sannolikt icke det sista ordet sagt på detta område. Skulle under medverkan av värmeteknisk sakkunskap nya pann typer kunna konstrueras, vilka bättre än de nuvarande tillvarataga vedens värmeeffekt, ökas därmed givetvis vedens konkurrenskraft gentemot kol och koks och då samtidigt även dess marknadsvärde. Ingeniörsvetenskapsakademien har sedan många år tillbaka bedrivit studier på detta område, har specialutbildad personal och fullständiga laboratorier för uppgiften. Utan speciallaboratorium lär en utredning av denna art ej kunna med framgång genomföras.

Motionärerna ha slutligen även ansett, att en utredning om den framtida tillgången på klenvirke samt dettas avsättning inom olika användningsområden vore så betydelsefull, att den förtjänade statligt stöd. Förbundet vill här först framhålla, att problemet om beredande av avsättning för mindrevärdigt virke egentligen icke endast berör smådimensionerna, utan även virke med tekniska skador, som göra det odugligt till vanlig industriell förädling. Kvantiteten av dylikt virke, som utfaller vid avverkningarna, är betydande, måhända föga mindre än utfallet av smådimensioner vid de tidiga gallringarna.

Det kan givetvis vara av visst intresse att äga en beräkningsvis framkommen kännedom om påräkneliga kvantiteterna av de lågvärdiga sortimenten i landets olika delar. Då järnindustriens träkolsförsörjning sker väsentligen på basis av sagda sortiment, kan det jämväl med hänsyn till denna industris intressen anses vara lämpligt, att tillgången av berörda virkeskvaliteter undersökes. Utredningen lärer få baseras på riksskogstaxeringens primärmaterial samt kan knappast genomföras utan disposition över detta material.

Enligt det ovan sagda finner förbundet det vara till gagn, att de utredningar, som i motionen omtalas, komma till stånd. Uppgiftens betydelse ur allmän synpunkt samt det stora mått av speciell sakkunskap, som kräves för dess lösande, gör det angeläget, att utredningsuppdraget lämnas till organ med största erfarenhet och sakkunskap å respektive undersökningsområden.

Skogsstyrelsen yttrar bland annat följande.

Från samtliga skogsvårdsstyrelser, Sveriges skogsägareföreningars riksförbund och skogsindustriernas samarbetsutskott ha inhämtats yttranden i frågan. Överlag tillstyrkes livligt, att utredningar av den art, som behandlas i motionerna, snarast komma till utförande. I ett par fall har emellertid ifrågasatts, om icke de undersökningar, vartill medel nu äskas, lämpligen borde omhändervhas av institutioner, som normalt syssla med dessa frågor. I andra fall har påpekats, att den begärda anslagssumman troligen icke kommer att förslå för några mera ingående undersökningar.

För egen del får skogsstyrelsen anföra följande.

De frågor, som beröras i motionerna, äro utan tvivel av vital betydelse för det svenska skogsbruket, icke minst i Norrland, där ungskogar med klenare virkesdimensioner nu på stora arealer efterträda de gamla naturskogarna. De ekonomiska möjligheterna att bedriva en intensiv skogsvård i våra ungskogar äro nämligen intimt förknippade med avsättningsbetingelserna för det utfallande, klena virket. Vid uppgörande av plan för den utredning om skogsbrukets omställning till fredshushållning, som ålagts skogsstyrelsen, ha dessa frågor också uppmärksamrats. På grund av att andra delar av denna omfattande utredning varit mera brådskande — främst framskaffandet av erforderlig arbetsreserv inom skogsbruket — ha de här ifrågasvarande spörsmålen rörande småvirket ännu ej kunnat upptagas till närmare behandling inom styrelsen. Då dessa utgöra ett viktigt frågekomplex, vars klarläggande icke bör uppskjutas alltför länge, finner skogsstyrelsen det angeläget att, genom anvisande av statsanslag, förutsättningar skapas för ett igångsättande av de grundläggande utredningar, som i motionerna upptagas under punkterna 1, 2 och 4.

Om skogsstyrelsen sålunda kan i sak understödja motionärerna, vill styrelsen i likhet med, bland annat, skogsindustriernas samarbetsutskott föreslå,

att sagda utredningar bedrivs i något annan form än den i motionerna förutsatta. Den under punkt 1 uppförda frågan om framtida tillgången på klenvirke faller uppenbarligen inom skogsförsöksanstaltens arbetsområde, särskilt som anstalten genom riksskogstaxeringen erhåller det för hithörande beräkningar nödvändiga underlaget. Denna utredning bör därför lämpligen uppdragas åt skogsförsöksanstalten och för ändamålet erforderliga medel ställas till dess förfogande.

Liknande synes förhållandet vara beträffande den under punkt 2 upptagna undersökningen om framställningskostnader för olika småvirkessortiment i vissa avsättningslägen vid iakttagande av utdrivningsteknikens senaste rön. Sedan skogsförsöksanstalten nu fått en särskild företrädare för skogsteknologisk forskning, synes det ändamålsenligt att anstalten anförtros jämväl denna undersökning och att medel anvisas för täckande av härmed förenade kostnader. Det bör emellertid stå försöksanstalten fritt att, om så finnes lämpligt, överlåta vissa avsnitt av undersökningen på institutioner med särskild erfarenhet på området.

Vad gäller det under punkt 4 avhandlade spörsmålet om möjligheterna att förbättra nu förekommande värmepannor för ved, vill skogsstyrelsen erinra om att på detta område bedrivs provnings- och i viss utsträckning även forskningsverksamhet dels vid ingenjörsvetenskapsakademiens bränsletekniska försöksstation, dels vid byggnadsstyrelsens värmetekniska avdelning och dess pannlaboratorium. Enligt vad skogsstyrelsen inhämtat synes emellertid det egentliga arbetet för att frambringa nya konstruktioner, bortsett från pannfabrikanternas egen verksamhet, huvudsakligen vara koncentrerat till tekniska högskolans laboratorium för uppvärmnings- och ventilations-teknik. På grund av ingenjörsvetenskapsakademiens centrala ställning i fråga om praktisk försöksverksamhet på teknikens olika områden, finner skogsstyrelsen det dock lämpligast att medel för den här åsyftade undersökningen ställas till dess förfogande. Härför talar även det förhållandet, att akademien tidigare fullgjort liknande uppdrag. Akademien må i sin tur anlita den expertis, som finnes nödvändig.

Med hänsyn till förevarande frågors gemensamma syfte torde få anses önskvärt, att någon myndighet närmare följer och vid behov samordnar de här omförmälda utredningarna. Utgående från skogsstyrelsens i det föregående berörda, direkta befattningsstagande med de problem, som äga samband med skogsbrukets fredsomställning, vore det måhända ändamålsenligt att denna uppgift fullgjordes av styrelsen. Vid ett sådant arrangemang bör föreskrivas att de institutioner, som erhållit de särskilda utredningsuppdragen, skola hålla skogsstyrelsen å jour med arbetets gång.

Huruvida de belopp, som i motionerna beräknats för nämnda undersökningar, komma att visa sig tillräckliga, är för närvarande svårt att bedöma. Skogsstyrelsen förutsätter emellertid, att, om ytterligare anslag skulle erfordras för arbetenas fullföljande, medel härtill kunna senare anvisas.

Åberopande det anförda får skogsstyrelsen tillstyrka, att lämpligt anslag ställas till Kungl. Maj:ts förfogande för att, på sätt ovan antytts, understödja utredningar rörande den framtida avsättningen av småvirke.

Utskottet.

Såsom av den lämnade redogörelsen framgår hava beräkningarna av vedbehovet under nästa bränsleår baserats på den förutsättningen att importstoppet för fossila bränslen komme att kvarstå under hela tiden fram till

den 1 juli 1946. Ehuru handelsförbindelserna utåt numera börjat komma i gång synes det likväl ovissst huruvida och i vilken utsträckning det kan bliva möjligt att importera fossila bränslen. I likhet med föredragande statsrådet anser utskottet att de största möjliga ansträngningar böra göras för att få en dylik import till stånd.

Bränslekommissionen har nu föreslagit ett avverkningsprogram för avverkningsåret 1945/46 av 34 miljoner kubikmeter bränn- och kolved samt 16 miljoner kubikmeter massaved, varvid den brännved, som avverkades hösten 1945, skulle användas redan under nästa brännsleår. Föredragande statsrådet har framhållit, att med hänsyn till ovissheten om behovet av ved under brännsleåret 1946/47 det kunde ifrågasättas, huruvida icke den föreslagna avverkningskvantiteten borde utgöras av massaved till större del än vad kommissionen föreslagit. Härigenom skulle statens förlustrisker, för den händelse veden på grund av ökad import av fossila bränslen icke skulle behöva användas såsom bränsle, begränsas, enär veden i så fall skulle kunna användas såsom råvara inom massaindustrien. Vidare vore att märka, att tillgångarna på för avverkning lämplig vedskog numera minskat, varför avverkningsprogrammet lättare syntes kunna genomföras för massaved än för brännved. Utskottet delar den av föredragande statsrådet i detta avseende uttalade uppfattningen. Det torde få ankomma på Kungl. Maj:t att fastställa avverkningsprogrammet, vilket synes böra genomföras i etapper. Utskottet är ense med föredragande statsrådet därom, att man torde böra eftersträva att den under instundande höst avverkade veden så långt möjligt blir tillgänglig redan under nästa brännsleår.

Utskottet biträder föredragande statsrådets förslag om att avverkningarna tills vidare böra genomföras med stöd av lagen om avverkningsskyldighet. Utskottet anser vidare, att det bör ankomma på Kungl. Maj:t att meddela erforderliga administrativa bestämmelser för tillämpningen av statsgaranti för ved.

I likhet med föredragande statsrådet biträder utskottet bränslekommissionens förslag till särskilda skogsodlingsbidrag vid kalavverkning i bestånd av otillfredsställande typ inom de 17 södra länen.

Föredragande statsrådets beräkningar av anslagsbehovet för reglering av vedproduktionen — ett investeringsanslag å 70 000 000 kronor — föranleda icke någon erinran från utskottets sida. Utskottet har icke heller något att invända mot att anslaget för nästa budgetår till omkostnader i samband med inköp och inlösen av ved i enlighet med föredragande statsrådets förslag uppföres med ett belopp av 6 000 000 kronor.

Vad föredragande statsrådet i övrigt i detta sammanhang yttrat och föreslagit har icke givit utskottet anledning till erinran eller uttalande.

Det i motionen II: 601 framställda yrkandet har utskottet icke funnit sig kunna biträda, varför utskottet föreslår, att motionen icke må till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Beträffande motionerna I: 167 och II: 151 får utskottet framhålla, att — såsom framgår av de över motionerna avgivna yttrandena — sedan motionerna väcktes ett flertal åtgärder blivit vidtagna, vilka i väsentlig mån tillgodose de önskemål, som framställts i motionerna. Då de frågor, som beröras i motionerna, alltså numera kommit i ett helt annat läge, anser utskottet motionerna icke böra till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Vad slutligen angår motionerna I: 259 och II: 425 är utskottet ense med de i ärendet hörda myndigheterna om angelägenheten av att en allsidig utredning av den mångfald spörsmål, som sammanhånga med frågan om den framtida avsättningen av småvirke, kommer till stånd. Utskottet får därför tillstyrka att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställer om verkställande av utredning i ärendet. I anslutning till vad skogsstyrelsen anfört ifrågasätter utskottet, huruvida icke utredningen av de i motionerna under punkterna 1 och 2 angivna frågorna lämpligen kunde anförtros åt skogsförsoöksanstalten och det under punkten 4 berörda spörsmålet åt tekniska högskolan i Stockholm eller åt ingenjörsvetenskapsakademien samtidigt som åt skogsstyrelsen uppdroges att följa och samordna de utredningar, som kunde komma att igångsättas på ifrågavarande område. Något särskilt anslag för ändamålet anser sig utskottet icke böra tillstyrka. Kostnaderna torde, i den mån utredningarna icke kunna verkställas av för uppdragets fullgörande lämpade statliga organ, böra bestridas av vederbörligt anslag till kommittéer och utredningar genom sakkunniga.

Under återopande av vad utskottet sålunda anfört får utskottet hemställa,

I. att riksdagen må

a) godkänna att Kungl. Maj:t vidtager erforderliga åtgärder för tryggande av bränsleförsörjningen i huvudsaklig överensstämmelse med av föredragande statsrådet i statsrådsprotokollet över folkhushållningsärenden för den 27 april 1945 angivna riktlinjer;

b) till *Omkostnader i samband med inköp och inlösen av ved m. m.* för budgetåret 1945/46 under elfte huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 6 000 000 kronor;

c) till *Reglering av vedproduktionen* för budgetåret 1945/46 under fonden för förslag till statsverket anvisa ett investeringsanslag av 70 000 000 kronor;

II. att motionen II: 601 icke må till någon riksdagens åtgärd föranleda;

III. att motionerna I: 167 och II: 151 icke må till någon riksdagens åtgärd föranleda;

IV. att riksdagen må, i anledning av motionerna I: 259 och II: 425, i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t

måtte låta verkställa utredning angående den framtida avsättningen av småvirke och i samband därmed stående frågor.

Stockholm den 19 juni 1945.

På statsutskottets vägnar:

J. B. JOHANSSON.

Vid förestående ärendes slutbehandling inom utskottet hava närvarit

från första kammaren: herrar *Johan Bernhard Johansson, Oscar Olsson, Pauli, Lindström, Bäcklund, Bernhard Nilsson, Karl Andersson, Mannerskantz, Gustaf Karlsson, Gustav Emil Andersson, Albertsson* och *Ivar Persson*; samt

från andra kammaren: herrar *Eriksson* i Stockholm, *Ward, Falla, Andersson* i Malmö, *Norup, Wallentheim, Malmborg* i Skövde, *Lindholm, Onsjö, Hoppe, Thapper* och *Birke*.
